

Christina Olin-Scheller & Marie Tanner

Digitaliseringen utmanar klassrummet som plats för lärande

Digitaliseringen skapar nya förutsättningar för när, var och hur undervisningen sker. I det finns en stor potential. Men också risker. Klassrummet som kollektiv lärmiljö utmanas och alltmer skolarbete sker ”under lärarens radar”.

Klassrummet som plats för lärande och undervisning har vid en yttlig anblick inte förändrats så särskilt mycket — läraren, eleverna, tavlan och bänkarna är i stort sett placerade på samma sätt som under de senaste hundra åren. En viktig om än inte så synlig förändring är dock att klassrum idag blivit uppkopplade via surfplattor eller laptops, en uppkoppling som i många fall dessutom skett inifrån elevernas egna smarta mobiltelefoner. I forskningsprojektet *Uppkopplade klassrum*, (VR/UVK, Dnr 2015-01044), har vi följt gymnasieelever och deras uppkopplade lektions-tillvaro och våra resultat visar att digitaliseringen medför stora utmaningar, kanske större än många tänkt sig, inte minst för klassrummet som fysisk plats för lärande och undervisning. I denna artikel vill belysa några av dessa utmaningar. Skolan är dock inte bara en plats för lärande, utan också en plats där elever skapar och upprätthåller sociala identiteter med kamrater i och utanför klassrummet. Till skillnad från tiden när klassrummet huvudsakligen var ”analogt”, erbjuder det uppkopplade klassrummet oändliga möjligheter att framställa sig själv på. I vår studie är det tydligt att dessa processer pågår samtidigt och att de är tätt sammankopplade, ofta via digitala verktyg.

Utmaningarna för ett uppkopplat klassrum går att beskriva utifrån ett medieekologiskt perspektiv. Inom detta synsätt ses inte medier som neutrala verktyg, utan människors sätt att tänka, handla och kommunicera är ömsesidigt beroende av teknikens möjligheter och begränsningar. Mediernas fysiska struktur och form påverkar alltså både sättet att kommunicera på och vilket innehåll som kommuniceras. Den bärbara datorn har sina möjligheter och begränsningar, liksom mobiler, OH och digitala plattformar har sina. I Sverige och i andra nordiska länder kan man exempelvis se att samtidigt som tillgången till tryckta läromedel har minskat så har lärare ersatt dessa med egenproducerade digitala läromedel, i huvudsak Powerpoint-presentationer. Istället för att följa en lärobok får nu läraren en större roll för hur kunskapsinnehållet struktureras, syntetiseras och presenteras för eleverna. Uppkopplingen innebär också att traditionella läromedel kan kompletteras med en närmast oändlig informationsmängd på nätet, vilket sammantaget gör att klassrummet blir alltmer papperslöst. Digitaliseringen har också bidragit till framväxten av en helt ny bransch av nätbaserade lärplattformar, webbsidor och program som vänder sig till skola och utbildning. Också denna utveckling har bidragit till ett papperslöst klassrum, men också till att kunskapsinnehåll, arbetssätt och ämnen tar sig nya vägar.

I klassrummets förändrade medieekologi får de digitala texterna och arbetsuppgifterna inte bara konsekvenser för undervisningens innehåll och form, utan också för på vilken plats som eleverna kommer att göra sina uppgifter. Genom digitaliteten förloras en synkron dimension där nuet och platsen inte har samma betydelse som tidigare, och resultaten från vår studie visar att det uppkopplade klassrummet i hög grad blir en plats för att organisera och administrera skolarbete via digitala lärplattformar och att arbetsuppgifterna sedan kan genomföras på egen hand hemma, i biblioteket, studiehallen eller någon annanstans. Med ett

medieekologiskt perspektiv kan man därmed säga att den digitala organiseringen av undervisningen inte bara trycker ut och förändrar användningen av penna och papper i klassrummet, den medverkar dessutom till att undervisningen individualiseras och att klassrummet som kollektiv lärmiljö utmanas.

Ytterligare en utmaning i det uppkopplade klassrummet är lärarens roll när det gäller möjligheten att skapa sammanhang och överblick över alla texter och all information som eleverna söker upp via nätet. Eftersom lärarna inte har någon inblick i, och därför inte heller någon möjlighet att skaffa sig en överblick över, alla de texter som eleverna möter på nätet, innebär de digitala resurserna att lärarna kan exkluderas från elevernas lärandeprocesser. De digitala verktygen i allmänhet och mobiltelefonen i synnerhet, förflyttar alltså elevernas arbete i klassrummet till att hamna "under lärarens radar". Användningen av de digitala verktygen påverkar och förändrar därmed inte bara klassrummets literacypraktiker, digitaliteten medför också att elevernas ansvar att självständigt kunna värdera och använda information och källor har ökat.

Många har stora förhoppningar om att digitaliseringen ska utveckla skolan och undervisningen. Vi delar denna uppfattning. Men vi menar också att de praktiker som vi studerat kan beskrivas som framväxande och ännu så länge ganska "omogna", där digitaliseringens potential inte utnyttjas. Vi vill här lyfta fram vikten av ökad diskussion om de utmaningar som vi här beskrivit - att på allvar fundera på frågor som handlar om vad klassrummet som plats idag ska användas till, på den förändrade lärarroll, nya arbetsätt och nya literacypraktiker som ett uppkopplat klassrum medför och hur villkoren för den enskilda elevens identitetsskapande förändras i en digitaliserad skola.

Referenser

Asplund, S-B., Olin-Scheller, C. & Tanner, M. (inskickad). "Under the Teacher's Radar: Changed Conditions for Literacy Practices and Teaching in the Connected Classroom."

Biesta, G. (2015). What is education for? On Good Education, Teacher Judgement, and Educational Professionalism. *European Journal of Education*, 50 (1), 75-87.

Olin-Scheller, C., Tanner, M. & Öhman, A. (2018). "Klassrummet som galleri – gymnasieelevers identitetsarbete i ett uppkopplat klassrum." I: Löfdahl Hultman, A., Olin-Scheller, C. & Tanner, M. (red.). *Berättelser. Vänbok till Héctor Pérez Prieto*. Karlstad: Karlstads universitet.

Olin-Scheller, C. & Tanner, M. (2015). "Street smart i klassrummet? Högstadielävers användning av smarta telefoner i undervisningens mellanrum". I: Pérez Prieto, H. & Öhman, A. (red.), *KAPET, Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift*, s. 23–44.

Tanner, M., Olin-Scheller, C., Busqvist, U. & Åkerlund, D. (2017). "Ett papperslöst klassrum? Utmaningar för det uppkopplade klassrummets literacypraktiker." I: Ljung-

Egeland, B., Olin-Scheller, C., Tanner, M. & Tengberg, M. (red). *Textkulturer*. Karlstad: Karlstad universitet, s. 175–194.